

עֲרֵבִית לַיּוֹם כַּפּוֹר

When putting on the *tallith*:

בְּרוּךְ אַתָּה, יי אֱלֹהֵינוּ, מִלְּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצֵת.

Reader: '3 א - 666

בְּיֹשִׁיבָה שֶׁל מַעֲלָה וּבְיֹשִׁיבָה שֶׁל מַטָּה,
עַל דַּעַת הַמָּקוּם וְעַל דַּעַת הַקְּהָל,
אָנוּ מַתִּירִין לְהִתְפַּלֵּל עִם הָעֹבְרָנִים.

כָּל נְדָרֵי 3א

וְאֶסְרֵי וְחֲרָמֵי, וְקוֹנָמֵי וְכַנּוּיֵי, וְקוֹנוֹסֵי וְשְׁבוּעוֹת, דְּנִדְרָנָא
וְדִאֲשְׁתַּבְּעָנָא, וְדִאֲחֲרָמָנָא וְדִאֲסָרָנָא עַל נַפְשָׁתָנָא, מִיּוֹם
כַּפָּרִים זֶה עַד יוֹם כַּפָּרִים הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה, כְּלִהוֹן
אֲחֲרָטָנָא בְּהוֹן. כְּלִהוֹן יְהוֹן שָׂרוֹן, שְׁבִיקוֹן שְׁבִיתוֹן, בְּטָלִין
וּמְבָטְלִין, לָא שְׁרִירִין וְלָא קִיְמִין. נְדָרָנָא לָא נְדָרֵי, וְאֶסְרָנָא
לָא אֶסְרֵי, וְשְׁבוּעָתָנָא לָא שְׁבוּעוֹת.

was introduced by Rabbi Meir of Rothenburg, whose authority throughout Europe during the thirteenth century gained for him the title *Me'or ha-Golah* ("Light of the Exile"). On his way to settle in Eretz Yisrael he was seized in 1284 and committed to prison, where he spent the last seven years of his life revising his literary works. When he died, Emperor Rudolph refused to surrender his body for fourteen years until a large sum of money was paid for its redemption. Rabbi Meir of Rothenburg inserted this passage in consideration of the talmudic statement which reads: "A public fast wherein Jewish transgressors do not participate is no fast; though the aromatic odor of galbanum is unpleasant, the Bible included it among the fragrant spices of the incense-offering" (Kerithoth 6b).

מעקרו, בטל ההקדש מעקרו. בטל החרם מעקרו, בטלה השבועה מעקרה. בטל הקיום מעקרו אין כאן לא נדר ולא אסר ולא הקדש ולא חרם ולא שבועה ולא קיום יש כאן סליחה ומחילה וכפרה על כל עונותינו".

להתפלל עם העבריינים

לאמירת "כל נדרי" קודמת נוסחה קבועה המתירה ל"עבריינים" להתפלל עם הצבור. הראשון, המזכיר את הנוסחה — הוא רבי מאיר ב"ר ברוך (מהר"ם) מרוטנבורג בפסוקים ומנהגים מספר תקנ"ב מעיר: "כתב הר"ם נ"ע: ערב יום הכפורים — קודם (שאומר) 'כל נדרי' אומר בשיבה של מעלה ובישיבה של מטה (על דעת המקום ועל דעת הקהל) או מתירין להתפלל לעבריינים" (הוצאת יצחק זאב כהנא — "תשוכות פסקים ומנהגים", מוסד הרב קוק, ירושלים תשי"ז עמ' ש"ד).

ב"ספר מרדכי למסכת יומא" מבארים מי נקרא "עברייך". הוא כותב: "ונכנסים לכית הכנסת ומתירין חרם להתפלל עם כל איש אשר עבר על גזירת הקהל, אפילו אינו מבקש שיתירו לו. שאמר רבי שמעון חסידיא (כריתות ו' עמ' ב): 'כל תענית שאין בו ממושעי ישראל — אינו תענית, שהרי חלבנה ריח רע ומנאה הכתוב עם סממני הקטורת'. בהערות ל"מרדכי" כפירוש "כגדי ישע" (מאת ר' ישעיה הורוויץ הלוי בעל השל"ה) אנו מוצאים הסבר מעניין למימרה התלמודית — בדברים הבאים: "נראה לי הטעם, משום דאם לא היו פושעי ישראל אפשר כשהיו מדקדיקין למעלה במעשה הצדיקים לא היה נחשב צדקתם לכולם ולא היה תפלתם מקובלת, אבל כשיש גם כן פושעי ישראל, אז כשרואין מעשה הצדיקים כנגד מעשה הרשעים, נחשבים לצדיקים גמורים, כאילו לא חטאו כלל בענין שאמרה האשה הצרפתיית לאליהו (מלכים א' י"ז): 'באת אלי להזכיר את עוני, ופרשי': 'עד שלא באת עלי היו שוקלין מעשי ומעשה עירי, והייתי רצוי לנס, ומשבאת, לא נחשבתי לכולם'".

ב"טור" סימן תרי"ט אנו מוצאים את הנוסחה, כדין מתייב, ואלה דברי רבי יעקב ב"ר אשר: "ונוהגים באשכנז שקודם שיתפלל מתירין לכל העבריינין כדי להתפלל עמהן, ואפילו לא יבקשו שיתירו להם...". בעל "הפרישה" מגדיר את העבריינין — בדברים הבאים: "פירוש: כיון שעבר על דברי תורה או על דברי חכמים, נקרא עבריינין והיו מנדין אותו עליו...".

הגדרה כללית של המושג "עבריינין" מוצאים בספר "כל בו" סימן ק"ל דף צ"ח בכותרת "דין עבריינין", ואלה דברי המחבר: "עבריינין שעבר על גזרת צבור, אם לא נדוהו, נמנה למנין עשרה וחייב בכל המצוות, שכן נאמר בעצן (יהושע ז' 11): 'חטא ישראל, שאף על פי שחטא — ישראל הוא. אלמא (יוצא מזה) בקדושתיה קאי ולא

"למנה בשיבה של מעלה" יש מקורות בספרות התלמודית: א) מכות כ"ג עמ' ב: "שלושה גרים עשו כוח דין של מטה והסכימו ביח דין של מעלה על דם"; ב) בבא מציעא פ"ו עמ' א:

"רבה בר נחמני נתבקש בישיבה של מעלה".

ואחריו שמסקינ מלאכיל עכדינ כרבי יהושע בן לוי² דנהיג ערב יום כיפורים
מביא מטפחת ושורה במים ועישה אותה כמין כלים ננובין ולמחר מעבירה
על נכי עיניו. וערב תשעה באב שורה במים ולמחר מקנח סניו ידיו ורגליו. וקני³ כתב
שרק על עיניו כרי להקיר היה מעבירה ולא להריח⁴. וירא שמים יוהר מטפיסה.
כדאמרין אימא אמרת לן⁵ ואותיבנך חסיפה. ונרמין בירושלמי⁶ רבי יונה הוי [היכן]⁷
לה תחות⁸ כדה:

וראיתי⁹ סכתב נלילי ידי רבני זקני¹⁰ אין שומנין תבשיל מערב יום הכיפורים כדי
לאוכלו במצאי יום הכיפורים, שאין שומנין אלא לכבוד שנת אבל לכבוד
החול לא. וכלשון זקני מצאתי כך כתוב בתשובה¹¹, ונטר החשוכה וכבר הסלינו אנשי
אסמא ועשו סמיכה שלא להשפין בערכ יום הכיפורים. אבל מר¹² נטרונאי נאון¹³
אמר שאין אסור בדבר והעושה אין סמחין בידו. וכן הלכה¹⁴. ונכנסין¹⁵ לבית הכנסת
ומתדיין דרם להתפלל עם כל איש אשר חטא ועבר על נזירות הקהל¹⁶ אסילו אם
אינו מבקש שיחירו לן, דאמר¹⁷ רבי שמעון חסידא כל תענית ציבור¹⁸ שאין בה
פושעי¹⁹ ישראל אינה תענית ציבור²⁰ שהרי הלכנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם
סמני הקסורת. אמרי מהכא²⁰ ואגודתו על ארץ יסדה: ומדליקין נרות על שולחנם
ועורכין השלחן כמו בשבת משום דמיקרי²¹ שכת שבתון. ואף יש שמדליקין בתדרים
וגם בעליות, דתנן²² מקים שנהגו <להדליק את הגר בלילי יום הכיפורים מדליקין,
מקום שנהגו> שלא להדליק אין מדליקין. ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות²³
ועל גבי התוליס. דרש²⁴ רבא ועטך²⁵ כולם צריקים ועי' בין שאמרו להדליק בין
שאמרו שלא להדליק שניהם לא אמרו אלא משום דכר אחר²⁶:

(¹) מכאן עד כדה לקמן שורה 6 תעתיק בסתם במדרכי פ"ח דיומא סי' תשכ"ח.
(²) יומא ע"ח א'. גי' ראב"ן ע"ה ב', ולפי גי' זו א"צ לסתוק תיבת 'וכן' ככהגותו הגר"א.
דבנו המספחות בזה, עי' ד"ס. וכבר תזיר ע"ז במלחמות. ע"ש. (³) ראב"ן שם. סררכי במ"ס:
ורבתי הזקנים כתבו. (⁴) ראב"ן: להדיח ידיו. (⁵) כ"י: לן משום. ולא ידעתי לפתירת ואלולי
צ"ל 'במשמ'. (⁶) יומא פ"ח ח"א, ושם: הרי מרמסה ויחב לה תותי כדה. סררכי: שרי
מסרותיה ויהב ליה תחות כרא. ועי' תוס' תענית י"ג א' ר"ח אפר. (⁷) סררכי וירוש'. כ"י:
יתוב. (⁸) כ"ח בירוש' תענית פ"א ח"ז. (⁹) תעתיק בסתם ובקיצור במדרכי יומא סי' תשכ"ח.
וכשינוי סדר באר"ז ח"ב סס"י מ', ובקיצור בלקטנים מה' אמרכל כ"ב ב'. (¹⁰) ראב"ן ע"ה א'.
(¹¹) כ"י: בתשובה, ודאי שפתרונו, בתשובות, והכונת לחספדים שנתחברו בכית מדרשו של
רש"י, עי' לעיל עמ' 177 אות 11. ונמצא במחז"ז עמ' 874 ותא' לשון סררע"ג ב' א'. (¹²) כ"י: א'
סר רב. סררע"ג ומחז"ז: רב. (¹³) תשובתו בה' פסוקת סי' קע"ה. ועי' גסר"ס סי' ס"ב.
(¹⁴) עי' שכה"ל סי' ש"ס וברא"ש פ"ח דיומא סי' כ"ז ובטאור"ה סי' תר"ם. (¹⁵) עי' יסדה שורה
16 תעתיק בקיצור ובסתם בסררכי יומא סי' תשכ"ח וכאמפות ג"ה ד'. וכן בטאור"ה סי' תרכ"ט.
ועי' תשב"ץ סי' קל"א וא"ה יום הכיפורים סי' כ"ט. ועי' צונץ Ritus עמ' 97. (¹⁶) עי' פרישה
ע"ה שם. ועי' תשו' סהר"ם ד"ס קב"ח ד'. ועי' שע"צ ע"ה א' סי' י"ד ובחמשה קונטרסים לר"ן
קדונית ק"ט מ' ורמב"ם פ"ז מה' הלמוד תורה ה"ד. ועי' היטב מחז"ז עמ' 26 סי' ס"ה וסי'
האורה עמ' 220 סי' ק"ל ומנהיג עמ' כ"א מ' סי' ע"ט. ומכאן נודע שהמנהג לא סהר"ם
יסרו עי' צונץ Ritus ס"ע 96, כי כבר נהוג היה בזמן רבינו. ואולי הנוסח 'כשיבנה של מעלה'
תוא מטאור"ם. ולענין התרת הקהל עי' תשו' סהר"ם הנ"ל קנ"ט ד'. (¹⁷) כריתות ז' ב'. (¹⁸) כ"ה
בה"ג ד"ו 68 מ' וד"כ 185 ומחז"ז עמ' 881. (¹⁹) ליתא בגמ'. (²⁰) עמוס מ' ז'. (²¹) ויקי כ"ג
ל"ב. (²²) פסחים נ"ג ב'. כ"י: בפסחים. (²³) משנה שם: ובטבואות האפוליס, וכ"ה בה"ג ומחז"ז
הג"ל אות 24. גמ' שם. (²⁴) ישע"י פ' כ"א. (²⁵) ת"כ גמ': לא נתכוננו אלא לדבר אחר.

אגרת שלום מאתי גרשום ברי' יהודה. ותשובה לשואלי על עסק כהן שנשתמד ועשה תשובה. אם ראוי לישא כפיו, ולקרות בתורה ראשון, או לא, כך דעתי נוטה, שאעפ"י [שחטא] כיון שעשה תשובה ראוי לעלות לדוכן ולישא כפיו ואע"ג דכתיב +ויקרא כא, ח. + וקדשתו לכל דבר שבקדושה, וזה כיון שנשתמד חילל קדושתו. כיון שחזר, חזרה בו קדושתו. ולא פקעה ליה קדושתיה. +וראה בתוס' סוטה ל"ט ע"א, ד"ה וכו': ורבינו גרשום מאור הגולה השיב בתשוב' דנושא כפיו וקורא ראשון בתורה דכיון דחזר בתשובה חזר לקדושתו. כדאי לציין את דברי הטור באו"ח חלק א' הל' נשיאת כפים סימן קכח, המביא בין שאר הפוסקים את דעתו של הרגמ"ה המתיר וזה לשונו, וכן כתב רבינו גרשם [כיון ששב בתשובה יכול לישא כפיו] והביא [הרגמ"ה] ראיה מהירושלמי, שלא תאמר כהן מגלה עריות ושופך דמים ומברכני, ואומר לו הקב"ה וכי הוא ברכך הלא כתיב ואני אברכם (ירושלמי גיטין ל"ב, ע"ב). הראיה מהירושלמי חסרה בתשובה שלפנינו ובכלל יהיה זה מן החידוש, כי רק פעמים אחדות מזכיר הרגמ"ה את הירושלמי, ידוע שיסוד לדבריו היו המקרא ותלמוד בבלי. + שנאמר אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם + מלכים ב', כג. ט. + ותנן התם + מנחות ק"ט, ע"א, בענין הכהנים ששמשו בבית חונוי ובמשנה שם כתוב הרי אלו כבעלי מומין חולקין ואוכלין ולא מקריבין. + הרי הן כבעלי מומין, חולקין ואוכלין, ובעלי מומין קדושה יש בהן. שאילמלא אין בהם קדושה ומחוללים הם, האיד אוכלים וחולקים בתרומה ובקדשי קדשים, אלא פשיטא קדושה יש בהן והרי הן ככהנים בעלי מומין, ואסורים בזונה ובחללה, ואסורים ליטמא למתים כשם שבעלי מומין אסורין. וראוי לישא כפיו כמו בעלי מומין שאעפ"י שיש בהם מומין נושאים את כפיהם, והוא כיוצא בו נושא את כפיו וקורא ראשון בתורה. שאם אי אחה אומר כך אמאי תנא הרי הם כבעלי מומין, נתני נפסלין מן הכהונה. אלא ש"מ דתנן תנן, ודלא תנן לא תנן. וכי תימא האי דקתני הרי הן כבעלי מומין משום דכהנים ששימשו בבית חונוי דלאו ע"ז היא, אבל לע"ז ניפסלו מן הכהונה. הא איפליגו רבנן במשתחוה לע"ז ומודה לע"ז, דאתמר + מנחות קט. ע"ב. + המשתחוה לע"ז רב נחמן אמר קרבנו ריח ניחוח, ולענין עבודת מקדש איפליגו, הא לכל מילי דכהונה לא איפליגי, לעלות לדוכן ולקרות בתורה תחילה. ואם תאמר והרי כתיב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם + נמדבר ו, כז. + הרי כהנים מברכים לישראל והקב"ה מסכים על ידיהם, וזה שעזבו לקב"ה, הקב"ה עזב אותם. שנאמר + דברים טז, טז. +, ועזבני והפר את בריתי... וחזרה אפי' בו ביום ההוא ועזבתים כבר כתוב על ידי נביאי + זכריה א, ג. +, שובו אלי... ואשוב אליכם. וכיון ששב, קבלו המקום ומסכים על ידו בברכתו, הילכך אין לנו ראיה לא מן המקרא ולא מן המשנה לפוסלו אלא שיש לנו סתם מן המקרא וממשנה שלא לפוסלו דכתיב +ויקרא כה, ח. + ולא תונו איש את עמיתו... כהונאת דברים הכתוב מדבר + בבא מציעא נ"ח, ע"ב. + כיצד, אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים. ואם תאמר לא יעלה לדוכן ולא יקרא בתורה תחילה, אין לך אונאה גדולה מזו. ועוד נמצאת אתה מרפה ידיהם של בעלי תשובה. ולא נכון לעשות כן, דאמר ר' יוחנן כל האומר מנשה חטא אין לו חלק לעולם הבא. לפי שמרפה ידיהם של בעלי תשובה + סנהדרין ק"ג, ע"א. שם כתוב אמר ר' יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק בעולם הבא מרפה ידיהן של בעלי תשובה. במחזור ויטרי כתוב חטא, אולי בנוסח הרגמ"ה היה כתוב כל האומר מנשה חטא אין לו חלק לעולם הבא, לפי שמרפה ידיהם של בעלי תשובה. ואם תאמר לא יעלה לדוכן ולא יקרא בתורה תחילה, מהרהר בלבו (בשמך) [בשמך] ואוי (אוי) לה לאותה בושח, אוי לה לאותה כלימה וימנע מעשות תשובה + בין הגאונים מצינו שפסקו אחרת, ר' נטרונאי גאון אומר כהן שנשתמד וחזר בו כך ראינו שאם חזר בו דיו להיות כשאר ישראל, אבל לעלות לדוכן לקרות בתורה לא (באוצר הגאונים גיטין, סימן שכ"ז ושכ"ח) וכן ר' אחאי גאון אומר כהן שעבד עבודת כוכבים לא ישא כפיו דגרע מהורג את הנפש (אוצר הגאונים סוטה עמוד רנ"ט). + ומצינו שהכתוב עשה תקנה שלא ישקע ישראל בין העכו"ם שנאמר... ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר +ויקרא כה, מז. + ואמרו חכמים לעקר משפחת גר, זה הנמכר לע"ז עצמה + קידושין כ', ע"א. + וכתוב

?אולם, כיצד יש להתנהג למעשה כשאנו זקוקים לעשירי למניין

תשובת מ"ר ראש ישיבת "מרכז הרב" ולשעבר הרב הראשי לישראל הגאון רב אברהם שפירא שליט"א. (מופיע בספר "אור יצחק" כנ"ל) אולם כבר דמו הפוסקים שבזמנינו, אשר גם אלו אשר מחללי שבת הם, הרי הם כתינוק שנשבה, שבהרבה משאר הדינים כמילה. וכח' נזהרים בהם, אלא שאינם יודעים את חומרת האיסור בשאר הדינים, ועיין בדש"ש לשבת דף ל"א ד"ה "שלא היה וכו', וכן שאם יזאים שלא בכ"ד מחללים שבת ועוד שבפני אדם חשוב נמנעים

ולכאורה יש לעודד שכאשר פונים אל מי שאינו שומר שבת להצטרף למנין, והוא מעונין ורוצה להתפלל במנין - יש לצרפו למנין, כיון שתויגן שרצונו להתפלל ודוקא במנין, ואין לסרב לו, אלא חובה להתפלל עמו במנין. וכ"ש במקום שאין לו מנין אחר. וגם בדבר לצרפו למנין בסתמא, יש לענ"ד על מי לסמוך. כפי שכבר ידע מ"ש בבנין-ציון על מחללי שבת בזמנינו, ובאחיט"ה ח"ג ל"ה, ובתשובות מלמד-להועיל [או"ח סי' כ"ט] ואדרבה, יתכן שבמעשים כגון אלו נוכל גם לקרב את לבם לאמונה חזקה ולקרבת לתורה, ובפרט כשרוצה להצטרף ולהתפלל במנין. ובנידון זה הביאו מ"ש הרמב"ם בהל' רוצח, שהקב"ה מקפיד על נפשות ישראל בין רשעים ובין צדיקים כל זמן שמאמינים בה' ובתורתו ומחברים עצמם עם כלל ישראל, ועלינו לקרב ולא לרחק, לאהוב את

הבריות וע"י כך לקרבן לתורה

ועיין מש"כ בספר דרכיו ושיחותיו של החפץ חיים בעמוד י', שהיה דואג על אלו הנמצאים ברוסיה מפני החילול שבת בפרהסיא, שדינו כר"ל, אולם כשיצאה גזירה לט"ש את ישראל ורובם יצאו בעזבם כל רכותם ולא המירו דתם, אמר, כנ"י קדושים הם... אבל לא נאסר עליהם שהוא כעובד ע"ז, ע"ש... הני בזמנינו ובפרט בכהאי גזנא דלעיל, שרוצה שיבואו להתפלל עמו ולהצטרף למנין - אין לדחות, "ולעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת"... אבל נ"ד הוא במחללי שבת שדינם כמומר לע"ז, אבל גם כמומר לע"ז הסעם הוא מפני שחשדים על כל המצוות, כמבואר בעירובין, אבל כשרואים שבא להתפלל - א"כ עכשיו על כך אינו חשוד, ואין לדחנו ברגע זה כחשוד על הכל. ועכ"פ בדורנו, למעשה, כבר רבו הפוסקים שכתבו להקל ועיין במקורות שצויינו בספר אוצר השרת וד"א.